

NENAD STEVOVIĆ

KULTURA I UMJETNOST SU UVIJEK SPAJALI NARODE

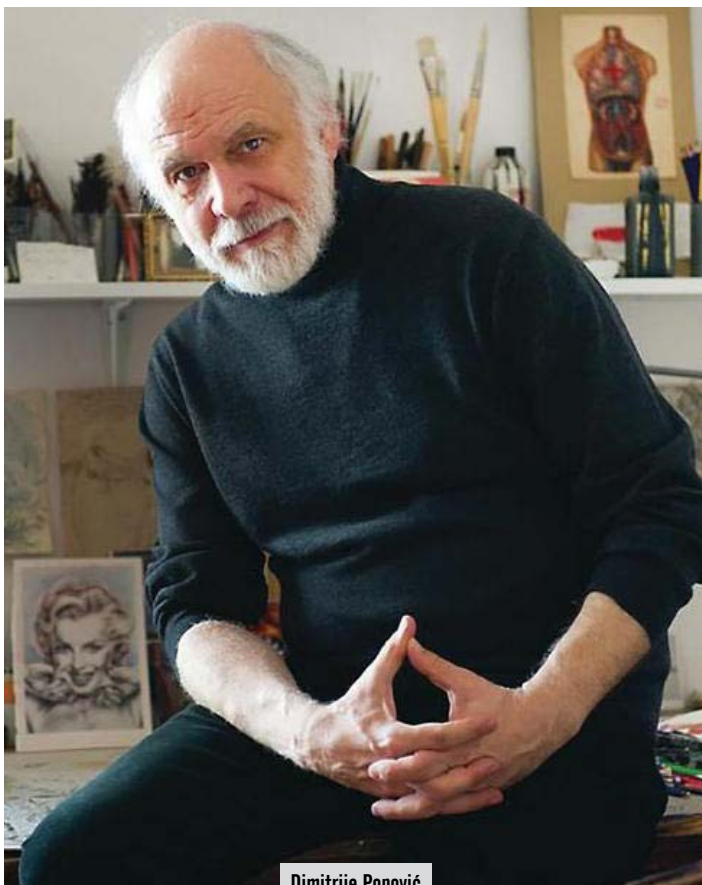

sa Dimitrijem Popovićem

Nenad Stevović (1962), politikolog, publicista, istraživač i organizator crnogorske dijaspore. Objavio je više naučnih monografija o migracijama sa prostora Crne Gore, publikacija o crnogorskoj emigraciji, stručnih i naučnih radova u zemlji i inostranstvu. Pokretač i osnivač više nacionalnih organizacija, kulturno prosvjetnih društava i časopisa u crnogorskom iseljeništvu.

Slikar, vajar i grafičar Dimitrije Popović rođen je 1951. na Cetinju. U Zagrebu je diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti 1976. godine. Izlagao je s umjetnicima kao što su Salvador Dalí, Ernst Fuchs, Victor Brauner, Dado Đurić, Leonor Fini i dr. Dobitnik je brojnih nagrada i priznanja. Član je Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Dukljanske akademije nauka i umjetnosti, Ruske akademije književnosti, Slavenske akademije književnosti i umjetnosti (Bugarska), Crnogorskoga PEN centra, Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga društva pisaca.

Dimitrije Popović

Djetinstvo i ranu mladost ste prove- li u rodnom Cetinju. Koji su trenuci i događaji iz tog perioda trajno ure- zani u Vašem sjećanju?

Ono što je iz dana djetinjstva imalo značaj za moj umjetnički poziv bile su dvije stvari koje sam našao u rodnoj kući na Cetinju. Jedna je reprodukcija slike „Raspeće” sa izenhajmskog oltara, rad njemačkog kasnogotičkog slikara Matijasa Grinevalda, druga je medicinska maketa štampana u obliku ljudskog tijela koja se listala poput neke slikovnice. To listanje miškulature, živaca, vena i arterija i unutarnjih organa završavalo se slikom kostura s lobanjom, koja se, kao na kraju životnog puta, pobjedonosno smijala.

Dakle, u oba slučaja riječ je o ljudskom tijelu, o onom što će postati glavni predmet moga zanimanja i istraživanja. Ljudskim ću tijelom izražavati sve one probleme raznih tematskih karakteristika izraženih u mojim ciklusima, bilo da se radi o sakralnom ili svjetovnom, mitskom ili povijesnom, erosu i tanatosu itd. Kada spominjem mitsko i povijesno upravo je ono na specifičan način određivalo onaj cetinjski *genius loci*, onaj duh mjesta koji tradiciju stare Prijestonice čini posebnom. Svijest da je u najtežim vremenima borbe za opstanak na Cetinju postojala potreba za štampanjem knjiga predstavlja fenomen za sebe. Kada mi je prije nekoliko godina uručena Povelja

Ivana Crnojevića, osnivača Cetinja, rekao sam, zahvaljujući na ovom priznanju, da je u temelje grada simbolički bila položena i knjiga. Zato Crna Gora mora imati posebnu obavezu prema knjizi, odnosno prema svojoj kulturi općenito. „Oktoih” je motiv moje istoimene grafičke mape posvećene ovom remek djelu štamparstva. Naravno, kad se sjećam Cetinja i davnih dana mladosti, kao posebna inspirativna figura javlja se Petar II Petrović Njegoš. Počev od gimnazijskih dana zanimalo me je tragični lik Vladike Rada. Poetska profinjenost i metafizičko filozofska dimenzija „Luče mikrokozma” čine njenog autora i danas izuzetno aktuelnim i inspirativnim. U tom smislu uradio sam ciklus radova

Raspeće, 1986.

Skulptura U čast Njegoševe misli, poklon Dimitrija Popovića i NZCH Cetinju povodom obilježavanja dva vijeka od Njegoševog rođenja

„Misterijum Luče mikrokozma”, napisao pripovijetku „Luča Njegoševe noći” te uradio skulpturu „U čast Njegoševe misli” koja se danas nalazi na Cetinju u blizini Biljarde. Iz djetinjstva je ostao jedan zanimljiv detalj koji mi je kasnije često zaokupljao pažnju. S prozora moje kuće se jasno vidi Lovćen. Kad sam kao dijete prvi put saznao da se na vrhu ove, za Cetinjane svete planine, nalazi pjesnikov grob, ta je činjenica budila neko zbunjujuće osjećanje. Kasnije je ta činjenica dobila neku metafizičku vrijednost. Grob dominira panoramom grada. Smrt je iznad života. U filozofskom smislu riječi smrt daje smisao životu. Sjećam se dobro moje prve posjete Lovćenu. Bio sam srednjoškolac. Kada sam posmatrao one veličanstvene vizure sa Jezerskog vrha, prema moru ili prema kontinentu, osjetio sam neku snažnu tajnu pri-

rode pod nebeskim svodom, tu tajnu u kojoj se čovjek, mikrokozam, istovremeno čini moćan i ništavan. Njegoševski kazano „mi smo iskra u smrtnu prašinu”.

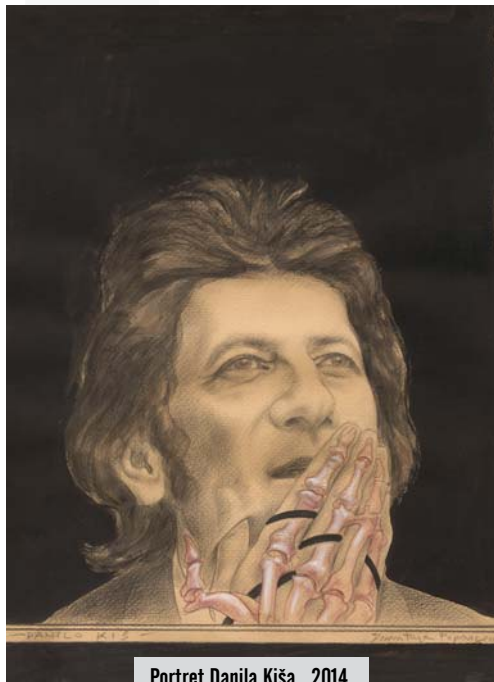
Koliko je Cetinje prisutno u vašoj likovnoj umjetnosti i književnom stvaralaštvu?

Izuzimajući spomenutu grafičku mapu inspiriranu Oktoihom i posebni temat posvećen Njegošu, Cetinje je više prisutno na literarnom planu. Naravno taj se plan latentno odražava i na likovno simbolički karakter mojih radova. U knjizi „Priče iz Arkadije” pisao sam o nekim prirodnim fenomenima, o ambijentu u kojem sam odrastao, o pejzažu iz kojeg se može, kao osviješčena pojedinost odrediti i filozofsko estetski karakter mog stvaralaštva. Naime igrajući se u danima

djetinjstva u „glavicama” stjenovitim brdima oko Cetinja, znali smo naći kostur neke životinje, psa ili mačke ili kakve ptice pored lijepog divljeg cvijeta reskog mirisa. Lijepo i odbojno je prije ulaska u umjetnost harmonično živjelo u prirodi. U nekim proznim radovima se javljaju pojedini dijelovi grada kao u romanu „Raspeće strasti” u kojem se jedna radnja događa u parku koji se nalazi nedaleko od moje kuće. Inače park je bio svojevrsni tajni labirint koji me posebno privlačio. Danas taj park ne izgleda kao što je bio nekad kada je uz aleje rastao gusti jorgovan. Kratka priča „Porodaj” za koju sam prije desetak godina dobio nagradu „Ranko Marinković” ima za temu jedan dramatični događaj iz cetinjske bolnice.

Sa Dadom Đurićem i Danilom Kišem ste bili povezani na samo cetinjskom niti, likovnim i književnim stvaralaštvom, već i prijateljstvom. Kažite nam nešto o tome.

Susrete sa Dadom Đurićem i Danilom Kišom sam opisao u knjizi „Labirinti

Portret Danila Kiša, 2014.

Dimitrije Popović i Dado Đurić, Cetinje, 1987.

sjećanja”. To je žanrovski spoj memoaristike s esejistikom. Naime zanimalo me ono što je u razgovorima i susretima sa ovim ličnostima bilo prvenstveno bremenito literarnim, što je iz takozvanog običnog života moglo postati zanimljiva literatura. Portret slikara i pisca koncipirao sam na način da se ono što čini zanimljivost njihovih stvaralačkih izraza poveže sa momentima, s atmosferom u kojoj smo se družili. Kada smo u društvu Danila Kiša sjedjeli u hotelu Palas u Zagrebu, jedna moja prijateljica je ispričala neku zanimljivost s buketom cvijeća kojeg je gledala dok se vozila tramvajem. To je bio povod da, opisujući spomenuto druženje, uradim malu studiju o ulozi i značaju cvijeća u djelu Danila Kiša.

I sa Dadom je bilo zanimljivih trenutaka i događaja. Kada smo se jedne noći vraćali iz Pariza u Eruval (u malom mjestu gdje je Dado živio) na putu je istrčao zec. Dado ga je htio izbjeći ali bezuspješno. Sjutradan ga je priredio

za ručak. Gledao sam kako je spretno odrao životinju i kako se sirovo crveno ljubičasto meso divljači bljeskalo na normadijskom suncu tog ljetnog dana. Anatomija zeca, iznutrice koje su na travi jele mačke, ostatak kostiju, sve je to bilo zanimljiva poveznica s Dadovim djelima, sa svim onim organskim metamorfozama i bizarnim hibridima humanog i animalnog njegove slikarske poetike raspadanja.

Impozantan je broj vaših samostalnih i grupnih izložbi i likovnih manifestacija širom svijeta. Da li možete izdvojiti neke koje su na Vas ostavile najjači utisak i imale poseban značaj?

Izdvojio bih zbog kompleksnosti temata ciklus „Corpus Mysticum”. To je ciklus radova koji se bavi Kristovim stradanjem, smrću i uskrsnućem. Obzirom na višeslojnost teme, dakle njene povijesne, religijske, metafizičke, medicinske i filozofske dimenzije, otvaraju se velike mogućnosti za likovno uobličenje. Za autora je poseban kreativni izazov da se staroj temi da nova, savremena dimenzija, a da se pritom ne izostavi ono što je u toj temi bitno. Dakle kompozicije ovog ciklusa su moderno koncipirana djela koja se zasnivaju na izvorniku, na misteriju kojeg nalazimo u Novom zavjetu. Ovaj mi je ciklus radova koji sam započeo 1979. godine omogućio da se podjednako mogu izražavati tradicionalnim i modernim medijem, slikom, crtežom, grafikom ili skulpturom odnosno kolažom, asamblažom, objektom, instalacijom. Najviše sam se bavio Isusovim umirućim korpusom na Golgoti. Tako je „Raspeće” iz 1987. godine koje prikazuje Kristovo tijelo gledano s leđa, bilo uvršteno u serijalu francuske televizije „Pasija u umjetnosti” u četvrtoj epizodi „Pikaso i XX stoljeće”.

Razlike, sličnosti - paralele između aktualne hrvatske i crnogorske likovne scene?

Nažalost nijesam detaljnije upoznat sa crnogorskom likovnom scenom da bih mogao napraviti temeljnije paralele. Ono što znam jest da u Crnoj Gori ima puno mladih autora i da Likovna akademija na Cetinju predstavlja mogućnost da se mladi ljudi koje zanima umjetnost i koji bi se htjeli baviti likovnim pozivom, mogu steći neophodna znanja u toj instituciji. Međutim na osnovu onoga koliko sam upoznat većih razlika nema u odnosima hrvatske i crnogorske likovne scene. Posebno kada je riječ o mladim autorima interesovanja su slična, a kreativni dometi moglo bi se reći izjednačeni.

Punu umjetničku afirmaciju stekli ste u Hrvatskoj u kojoj živite već 50 godina, kako ste se osjećali ratnih devedesetih, posebno prilikom agresije na Dubrovnik?

To je bilo vrijeme tragičnih događaja kada je estetiku trebalo zamijeniti etikom. Dakle, nedvosmisleno sam osudio agresiju Crne Gore odnosno JNA i paravojsnih jedinica koje su vršile napade na Dubrovnik i Konavle. Moj prijateljici Terezi Kesoviji su opljačkali i spalili kuću. Dvije godine prije rata Tereza je imala koncerte na Cetinju od kojih je jedan poklonila Narodnom pozorištu Zetski dom. Tereza je imala puno obožavatelja u Crnoj Gori. Kada sam joj rekao da me sram što su joj učinili Crnogorci odgovorila je: „Nisu to tvoji Crnogorci. Oni to ne rade”. Mislila je na sve one u Crnoj Gori koji su kritizirali napade na Konavle i Dubrovnik i koji su pjevali na skupu organiziranom od strane Liberalnog saveza Crne Gore na Cetinju: „Sa Lovćena Vila kliče oprost nam Dubrovniče”. U to je ratno vrijeme ispisana mračna stranica crnogorske nove istorije. Kao jedan od dokumenata ratnog razaranja Du-

brovnika su i fotografije Mira Kenera na kojima sam 1991. godine slikarski intervenirao stvarajući likovnu metaforu silaska Krista u ratni pakao Dubrovnika. Nekoliko tih oslikanih fotografija nalazi se među eksponatima u Muzeju domovinskog rata na Srđu.

Kako ocjenjujete kulturnu politiku Crne Gore od obnove nezavisnosti do danas?

U kulturi se u pravilu može uvijek više uraditi. Crna Gora je uradila dosta ali to još uvijek nije dovoljno, barem što se tiče likovne umjetnosti, da bi se stekao temeljitiji uvid u ovu oblast stvaralaštva. Konkretno mislim da bi trebalo stručnim obradama uraditi reprezentativne monografije umjetnika kao što su Pero Poček, Petar Lubarda, Milo Milunović, Risto Stijović ... Dakle onih umjetnika koji su ostavili veliki i značajni trag u crnogorskoj umjetnosti. Takve su knjige važne da bi se imao uvid u tradiciju moderne odnosno suvremene umjetnosti. Pero Poček je prvi crnogorski akademski slikar školovan u Rimu. Petar Lubarda je veoma značajan ne samo na likovnom planu već i na onom društvenom kada je 1951. godine njegova izložba u Beogradu označila preokret u odnosu na poslijeratnu dominaciju socrealističke umjetnosti i estetike. Mislim, i javno sam kritizirao, da se trebalo puno više uraditi kada je 2007. bio jubilej sto godina od slikarevog rođenja. Trebalo je prirediti veliku izložbu i pokazati je svijetu a ne se zadovoljiti prigodnim lokalnim slavljem. Lubarda je bio slikar međunarodne reputacije. Što se tiče aktualne situacije u crnogorskoj kulturi, želim reći da se upravo priprema Leksikon likovne umjetnosti kojeg će izdati Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. Taj je složeni poduhvat hvale vrijedan. Takvo je izdanje neophodno crnogorskoj kulturi.

Kako vidite ulogu kulture i umjetnosti u odnosu na crnogorski državni i nacionalni identitet?

Uloga je u tom smislu ogromna, da ne kažem ključna. Jer, upravo se kroz kulturu stvara i potvrđuje identitet jedne zemlje. Crna Gora je bogata kultura i njena je specifičnost što upravo baštini vrijednosti različitih kultura svoga podneblja. U tome je njena posebnost. Kada pogledate bogatu zbirku Etnografskog muzeja na Cetinju, premda ta institucija radi u nedopustivo skučenom prostoru, onda možete vidjeti koliko je ta etnografska zbirka bogata i raznovrsna i koja uvijek može biti inspirativna za mnoge umjetničke kreacije od modnog dizajna do likovnih instalacija.

Vaša poruka crnogorskim iseljenicima i njihovim potomcima širom svijeta?

Fizička udaljenost od Crne Gore kao da intenzivira snagu i ljepotu osjećaja koju iseljenici imaju prema zemlji iz koje su ponikli. U tom smislu je vrijedna svaka njihova akcija koja promovira Crnu Goru u svijetu. Takođe smatram da su dobrodošle sve njihove dobronamjerne i utemeljene kritike upućene za dobrobit zemlje. Jer ko iz daljine gleda preciznije vidi neke stvari. Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske u Zagrebu radi intenzivno po dobro osmišljenom programu za kulturno umjetnička događanja. Posebno je to važno na prožimanju kultura dvije zemlje koje su upućene jedna na drugu. Što se tiče poruke sažeo bih je u tri rečenice. Poštujte i volite zemlju u kojoj živite i radite. Na taj ćete način takođe oplemenjivati svoju ljubav prema Crnoj Gori i njenoj bogatoj tradiciji. Kultura i umjetnost su uvijek spajali narode.